

BOLALARNI MAKTABGA AXLOQIY- IRODAVIY TAYYORLIGINING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK JIHLTLARI

Shanasirova Zaxro Yuldashovna

Chirchiq Davlat pedagogika universiteti Maktabgacha ta'lim fakulteti dotseni

Jakbarova Nozima Ahmadali qizi

Chirchiq Davlat pedagogika universiteti Maktabgacha ta'lim fakulteti 4 kurs
talabasi

ANNOTATSIYA

Maqolada maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarni maktabga axloqiy-irodaviy tayyorlashning psixologik jihatlari, ahamiyati nazariy jihatdan asoslab berilgan. Shuningdek, maktabgacha tarbiya yoshidagi bola shaxsiy xulq-atvoridagi mustaqillik, uyushganlik va intizomlilik kabi xususiyatlar yoritilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha yosh, maktab, tayyorgarlik, axloq, irodaviy sifat, mustaqillik, uyushganlik, intizomlilik.

PEDAGOGICAL-PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF PRIVATE PREPARATION OF PRESCHOOL CHILDREN FOR SCHOOL

Shanasirova Zaxro Yuldashovna

Chirchiq Davlat pedagogika universiteti Maktabgacha ta'lim fakulteti dotseni

Jakbarova Nozima Ahmadali qizi

Chirchiq Davlat pedagogika universiteti Maktabgacha ta'lim fakulteti 4 kurs
talabasi

ABSTRACT

The article provides a theoretical basis for the psychological aspects and importance of moral and voluntary preparation of children of preschool age for school. Features such as independence, organization and discipline in the personal behavior of preschool children are also highlighted.

Keywords: preschool age, school, preparation, morality, willpower, independence, organization, discipline.

KIRISH

MTTdagi pedagogik jarayon maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarni har tomonlama tarbiyalash va rivojlantirish ularni jismoniy, aqliy, ma'naviy va estetik rivojlantirish masalalarini amalga oshirishga yo'llangan. Bu vazifalarni ro'yobga chiqarish pedagogik jarayonda bolalar faoliyatining xilma - xil turlari - o'yin, turmush, mehnat, o'quv, oddiy badiiy va hokazo faoliyatlari orqali ta'minlanadi. Ular maktabgacha tarbiya yoshidagi bola shaxsini shakllantiruvchi vosita xizmatini o'taydi va ayni bir vaqtda bolalar egallaydigan mazmun ham hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Bolalarni maktabda o'qitishning samaradorligi ko'p jihatdan ularning tayyorgarlik darajalariga bog'liq bo'ladi. Maktabda o'qishga aqliy tayyorlik - bolalar bog'chasi va oilada maktabgacha tarbiya yoshidagi bolaga berilgan ta'lim va tarbiyaning muhim yakunidir. U maktabning bolaga qo'yadigan talablar majmui orqali aniqlanadi. Bu talablarning o'ziga xos tomoni o'quvchining yangi ijtimoiy-psixologik o'rni, u bajarishga tayyorlangan bo'lishi lozim bo'lgan yangi vazifa va burchlardan kelib chiqadi. Maktabga kirish bola hayotidagi odatiy turmush tarzi, atrofdegilar bilan munosabatining o'zgarishiga aloqador muhim davrdir. Bola hayotida birinchi bor markaziy o'rni ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan o'quv faoliyati egallaydi.

Shunga ko'ra zamonaviy psixologik-pedagogik adabiyotlarda (A.V. Zaparojets, L.A. Venger, G.M. Lyamina, G.G. Petrochenko, T.V. Taruntaeva va boshqalar) tayyorgarlik tushunchasi bola shaxsini rivojlantirish sifatida aniqlanadi. Maktabga qatnaydigan bola yangi turmush tarziga, kishilar bilan o'zaro munosabatning yangi sistemasiga, faol aqliy faoliyatga tayyorlangan bo'lishi kerak. U yangi jiddiy majburiyatlarni uddalashi uchun jismoniy rivojlanishda muayyan darajaga erishgan bo'lishi kerak.

Bolaning maktabda o'qishga umumiy tayyorgarligi mazmunida bir necha o'zaro bog'langan jihatlar mavjud bo'lib, ulardan muhimlari ma'naviy, irodaviy, aqliy, jismoniy tayyorgarlikdir. Maktabda o'qishga axloqiy-irodaviy tayyorlik bolaning maktabgacha bolalik oxiriga kelib axloqiy hatti-harakat, iroda, axloqiy hissiyotlar va ong rivojida unga yangi ijtimoiy nuqtai-nazarni faol egallashiga hamda o'zining o'qituvchi va sinfdoshlar bilan o'zaro munosabatlarni axloqiy asosda qorishiga imkon beradigan darajaga erishishida ifodalanadi. Maktabni axloqiy-irodaviy tayyorlik mazmuni o'quvchi tutgan o'rindan kelib chiquvchi bola shaxsi hamda xulqiga qo'yiladigan talablarga ko'ra aniqlanadi. Bu talablar maktabga o'qishning

dastlabki kunlaridanoq o'quvchi oldiga o'quv majburiyatlarini mustaqil va ma'suliyatni his etgan holda bajarish tartibli va intizomli bo'lish, o'z xatti-harakati va faoliyatini boshqarish, o'qituvchi va o'quvchilar bilan o'zaro munosabatlarda madaniy xulq qoidalariga rioya qilish, maktab anjomlariga tartibli va ehtiyotlik bilan munosabatda bo'lishni ko'ngdalang qo'yadi. Bu yuksak talablarni bajarishga tayyorlash oldindan bolalar bog'chasi va oilada maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalar bilan olib boriladigan davomli, maqsadga yo'llangan tarbiyaviy ish jarayonida amalga oshiriladi.

Axloqiy-irodaviy tayyorlik katta maktabgacha tarbiya yoshidagi bola shaxsiy xulq-atvori rivojining muayyan darajasida namoyon bo'ladi. Bu munosabatda bolaning maktabgacha tarbiya yoshi davomida, rivojlanadigan o'z xulq-atvorini boshqarish

qobiliyati: qoidani yoki tarbiyachi talablarini ongli bajarish, daf'atan asabiylashib ketishga erk bermaslik, qo'yilgan maqsadga erishishda qat'iyatni namoyon qilish, kerakli ishni o'ziga tortadigan, ammo maqsaddan chalg'itadiganiga qarshi o'laroq oxirigacha bajarish ko'nikmasi va shu kabilar e'tiborga loyiqdir.

Maktabga axloqiy-irodaviy tayyorlikning qaror topishida, shuningdek, katta maktabgacha tarbiya yoshidagi bola shaxsiy xulq-atvoridagi mustaqillik, uyushganlik va intizomlilik kabi xususiyatlar ahamiyatlidir.

MUHOKAMA

Katta maktabgacha tarbiya yoshidagi bolada mustaqillikni muvaffaqiyatli shakllanishining dalolati tarbiyachining eslatish va ko'magisiz xulq-atvor qoidalarini bajarish, yangi sharoitlarda harakatning to'g'ri odatiy usullaridan foydalanish, yordam berishga tayyorlik qobiliyatidir. Mustaqillik bilan uzviy bog'langan xulq-atvordagi uyushganlik va intizomlilik bola xulq-atvordagi maqsadga yo'llanganlikda, o'z faoliyatini bolalar bog'chasida qabul qilingan qoidalarga muvofiq ongli tashkil eta bilishda, faoliyat natijasiga erisha bilish va uni nazorat qilish, o'z xulq-atvorini boshqa bolalarniki bilan muvofiqlashtirish, o'z xatti-harakatlari uchun shaxsiy ma'suliyatni his qilishda o'z ifodasini topadi. Katta maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalar xulq-atvoridagi mazkur xususiyatlarning mavjudligi maktabga axloqiy-irodaviy tayyorlikni shakllantirishning isboti xizmatini o'taydi.

Maktabga axloqiy-irodaviy tayyorlikning boshqa bir muhim tarkibiy qismi bolaning katta yoshlilar va tengqurlari bilan o'zaro munosabatlarini qoidalarga muvofiq tashkil eta bilishidir. Tajribaning ko'rsatishicha, maktabdagi o'qish sharoitlariga

moslashish oldingi yillarda bolalarda "jamoachilik" sifatlari: do'stlarga nisbatan xayrixoh, hurmat bilan munosabatda bo'lish, tashkilotchilik ko'nikmalari, xushmuomalalik, g'amxo'rlik bildirish, o'zaro yordamga hozirlikning qanchalik muvaffaqiyatli shakllantirilganligiga bevosita bog'liqligini ko'rsatdi. Bola xulq-atvorida jamoachilik xislatlarini bunday majmuining mavjudligi uni maktabga axloqiy-irodaviy tayyorligining ko'rsatkichi bo'la oladi va yangi jamoada tengqurlari bilan muomalada ko'tarinki ijobiy ruhni yuzaga keltiradi.

NATIJA

Maktabga axloqiy-irodaviy tayyorlik, shuningdek, axloqiy hissiyot bola ongi rivojining muayyan darajasi bilan ham ifodalanadi. Bu o'rinda eng ibratlisi bolalarning axloqiy xulq-atvorining ijtimoiy ahamiyatini tushinishlari, ularda o'z xatti-harakatlarini mustaqil baholash qobiliyatini rivojlantirish, ma'suliyat, haqgo'ylik, insoniylik va fuqarolik hissiyotlari elementlarini shakllantirishdir. Bular o'quvchilarda keyinchalik o'z o'quv mehnatlari uchun o'z yaqinlari va butun mamlakat oldida shaxsiy ma'suliyat hissiyotini uyg'otishda asos bo'ladi.

Axloqiy-irodaviy tayyorlik tarkibiga maktabgacha tarbiya yoshidagi bolaning mehnatga munosabatini ifodalovchi sifatlarni majmui ham kiradi. Bu mehnat qilish ishtiyoqi, yaxshi va tartibli bajarilgan ishdan qoniqish hissiyoti, atrofdagilar mehnatiga hurmat, zarur mehnat malakalarini egallashdir. Bo'lajak o'quvchi uchun o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish mehnati malakalari tartibli mustaqil kiyinish, o'z narsalari, o'quv anjomlari holatini kuzatib borish, kiyim, poyabzaldagi ayrim nosozlikni chetdan ogohlantirishsiz bartaraf qilish ko'nikmasi (tugmachani tikish, dastro'molni yuvish, oyoq kiyimni tozalash va shu kabilar) alohida ahamiyat kasb etadi. O'quvchini o'qitishda u bolalar bog'chasida egallagan birgalikdagi mehnat malakalari (ishni rejalashtirish, vazifalarni taqsimlash, o'z harkatlarini o'rtoqlari bilan kelishish, ishni oxiriga etkazish) katta o'rin egallaydi. Maktabgacha tarbiya yoshida tarbiyalangan mehnatga hurmatni, o'quv ishi va tengqurlari ishiga hurmatni, ularga yordam ko'rsatish hamda ularni qo'llab-quvatlashga intilishni shakllantirish uchun asos bo'ladi.

XULOSA

Shunday qilib, bolaning maktabga o'qishga axloqiy-irodaviy tayyorligi uni maktabgacha yillarda axloqiy-irodaviy rivojlantirishning muayyan yakuni sifatida namoyon bo'ladi. U maktab ta'limi nuqtai nazaridan bola shaxsi va xulq-atvorining o'z majmuiga ko'ra bolaning maktab sharoitlariga moslashishi o'z majburiyatlarini

ma'suliyatli bajarish, o'qituvchi va o'quvchilarga nisbatan axloqiy munosabatni shakllantirish uchun zarur zaminni tashkil qiluvchi eng muhim xislatlari qamrab oladi. Axloqiy-irodaviy tayyorlik bolaning maktabda o'qishda aqliy va jismoniy tayyorligi bilan uzviy aloqadordir.

REFERENCES

1. Баротов Ш.Р. Таълимда психологик хизмат асослари. . 1999. 96 б.
2. Э.Ғозиев “Инсон психикасининг ривожланиши” Тошкент: Университет1998
3. М.Г. Давлетшин “Таълимнинг психологик асослари”
4. Ш.Р.Баротов “Ўқувчи шахсини ўрганиш усуллари” Тошкент: Ў- 1995
5. М.Воҳидов “Болалар психологияси” Тошкент: Ў- 1982
6. М.Воҳидов “Мақтабгача тарбия ёшидаги болалар психологияси” Тошкент: 1970.

